

Jostain on löydettävä oma kuva

P a u l i X u

Nuori joutuu arjessaan kokemaan turvattomuutta. Kouluammuskeluissa on pelottavaa, että kuka tahansa voi päätyä ammutuksi, mutta vielä pelottavampaa on, että kuka tahansa voi päätyä ampujaksi. Ehkä yhteiskunnan hämmennys tapahtumien syistä heijastaa sitä, että yksilöt ovat epä tietoisia itsestään.

Fjodor Dostojevskin romaanissa *Rikos ja rangaistus* päähenkilö Raskolnikov, älykäs nuori ylioppilas, tarttuu kirveeseen ja tappaa koronkiskurieukon. Pohtiessaan tapon oikeutusta hän kärsii kylmän järjen ja polttavan omantunnon sisäisestä kamppailusta, kunnes lopulta antautuu. Moraalinen kysymys jää kummittelemaan mieleen vielä Siperian vankileirillä: mikä kieltää nuorta uudistajaa tarttumasta aseeseen? Kenties tärkeämpi kysymys unohtuu: mitä nuori hakee tarttumalla aseeseen?

Ennen antautumistaan Raskolnikov tarjoaa kolme selitystä motiivistaan rakkautensa kohteelle Sonjalle. ”Katsos, kun minä halusin tulla Napoleoniksi, ja tapoin sen tähden...” Ensimmäiseksi hän kertoo Napoleonin ”arvovaltaisen

esimerkin” kehottaneen kyseenalaiseen tekoon, joka mahdollisti suuremman hyvän: tappamalla eukon ja viemällä eukon rahat hän voisi ”pyhitää [itsensä] palvelemaan koko ihmiskuntaa ja yhteistä hyvää”. Mutta kuinka varma voi nuori olla tulevaisuutensa polusta ja kuinka tietoinen omista kyvyistään? Raskolnikov väittää ensin pyrkineensä suureksi hyväntekijäksi, mutta torjuu pian selityksensä hölynpölynä.

Toiseksi Raskolnikov väittää, että päätti ryöstämällä selvittää ”lähivuodet joutumatta vai vaamaan äitiä” ja ”sitten aloittaa aivan uuden elämänuran ja päästä uuteen, riippumattomaan asemaan...” Hän tahtoi omalta osaltaan vapauttaa perheensä taloudellisista huolista ja saavuttaa itsenäisen aseman. Kenties nykypäivänäkin itsenäisyyttä pidetään riippumattomuutena lähimmäisenrakkaudesta; vaarana on, että ilman siteitä muihin aletaan omia tekoja analysoida yksipuolisesti oman edun kautta. Mutta ennen tappoa Raskolnikov lahjoitti viimeiset äitinsä lähettämät kopeekat tuntemattomalle hyväksikäytetylle tytölle, ja koronkiskurieukolta ryöstämänsä omaisuuden hän jätti piiloon ja unohti saman tien. Raha ei siis ole päämotiivi.

Viimein Raskolnikov selittää ”kokeilleensa”, onko hän erityinen ja voiko hän teollaan todistaa arvonsa itselleen. ”– – tahdoin *uskaltaa* ja tapoin – –. Että minua tympäisi silloin kaikki tuo jaarittelu! Halusin unohtaa kaiken ja aloittaa uudestaan.” Hän ei kestänyt enää puhtaan teoreettisia moraalisia pohdintojaan vaan päätti testata suurmiesteoriansa käytännössä, josko hän kykenisi tappamaan ilman seurauksia. Mutta hän

toteaa perään: ”-- tunsin kyllä selvästi, että minä en ole Napoleon...” Nykyään nuoria rohkaistaan seuraamaan sydämensä ääntä ja kulkemaan omia polkujaan. Yhteiskunta arvostaa aikaansa edellä kulkevia neroja, mutta kuinka nuori tunnistaa oman erityisyytensä? Raskolnikov kokeilee, mutta kokeilunsa aikana hän unohtaa alkuperäisen kysymyksensä ja kadottaa samalla itsensä.

Raskolnikov lankeaa etsiessään merkitystään. Alusta lähtien hän on saanut perheeltään runsaasti rakkautta: Hänen siskonsa on valmis menemään rahasta naimisiin tukeakseen häntä. Äidinrakkaudesta kertoo se, että hänen äitinsä murtuu sekä fyysisesti että henkisesti, kun Raskolnikov vangitaan. Lisäksi hän saa arvostusta sekä opiskelijatoveriltaan Razumihinilta että tutkintotuomari Porfirilta, järjen ja oikeuden edustajilta. Mutta koska hän kokee olevansa älyllisesti muita korkeammalla, hän ei löydä ketään, jonka tunnustuksen voisi hyväksyä – ”tavalliset” ihmiset eivät kykene tunnistamaan ja arvostelemaan suurmiehiä. Tämän voisi kuvata arkisemmin: jos lapsi kehuu hoitajaansa fiksuksi, hoitaja ei ylpeile ystäväilleen, että häntä kehuuttiin älykkääksi, vaan toteaa kuinka söpö lapsi onkaan. Hoitaja tuntee yhteyden lapseen ja kokee tyydytystä rakkaudessa, mutta ei järjen tasolla. Kun älykkö Raskolnikov torjuu itsestään tunteet, hän ei saa omasta mielestään alempiarvoisten ihmisten kehuista ja rakkaudesta minkäänlaista mielihyvää. Hän kuitenkin tarvitsee varmistuksen arvostaan, sillä vielä murhan jälkeen hän toistuvasti kyseenalaistaa itseään ja antaudut-

Kirjoittaja on lukiolainen, joka voitti tällä esseellään Pikku-Finlandia -esseekilpailun. Äidinkielen opettajain liiton ja Suomen Kirjasäätiön Pikku-Finlandia -kilpailu järjestettiin 29. kerran. Palkinto jaettiin Helsingin Akateemisen kirjakaupan Kirjan ja ruusun päivän tapahtumassa 23.4.2013. Pauli Xun äidinkieli on kiina ja koulukieli Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun IB-linjalla on englanti.

tuaan hän häpeää epäonnistumisistaan. Ulkoisen tunnustuksenlähteen puuttuessa hän turvautuu kokeelliseen todistukseen teoriastaan. Ironista on, että vaikka hän pyrkii olemaan jotain muuta kuin pelkkä ”täi”, pelkkä alempiarvoinen ihminen, hänen suurmiesteoriansa pohjaa juuri näiden ”täiden” hyväksyntään. Tämä ironia myös osoittaa, ettei lopullinen tarve ollut yhteisöstä erottautuminen vaan päinvastoin siihen hakeutuminen. Hyväksynnän täytyy vain tulla henkilöltä, jota Raskolnikov pitää itseään korkea-arvoisempana.

Vasta prostituoidun Sonjan äärimmäinen uhrautuvaisuus riittää vakuuttamaan Raskolnikovin ottamaan hyväksynnän vastaan. Sonja on alistunut yhteiskunnan hyljeksimään ammattiin elättääkseen perheensä, mutta yhä uskollisesti kiittää Jumalaa. Raskolnikov huudahtaakin Sonjasta ja Sonjan kaltaisista: ”Te köyhät, nöyrät, lempeäsilmäiset...! -- Miksi he eivät itke? Miksi he eivät valita?” Vankituomiossaan kylmäjärkinen Raskolnikov antaa vihdoin tunteilleen vallan ja hylkää järjen jumaloinnin ja kunnian himoamisen. ”Järkeilyn sijaan oli tullut elämä.” Huomionarvoista on, että muutos ei lopulta tapahdu lähimmäisissä tai ympäristössä, vaan Raskolnikovin omissa mielessä. Hänen täytyy itse laskea epäilevyyden esteet ottaakseen vastaan tarvitsemansa hyväksynnän ja varmistaakseen sillä merkityksellisyytensä.

Miksi Raskolnikov ei aikaisemmin vapaudu järjen umpikujasta, johon on itsensä ajanut? Ailahdellessaan antautumisen ja ”taistelemisen” välillä hän kyllä kyseenalaistaa ideologiansa ja huomaa tuskaisan tilansa, mutta yksinäisyydessä kärsimys johtaa itsetuhoisuuteen ja -hyljeksintään. Hän vieraillee paheksumisissaan alaluokkien riennoissa, ”jotta tympäisisi vielä enemmän”; rakkaan perheensä kohdalla hän hetkellisesti kokee: ”-- vihaan heitä, vihaan fyysisesti, en voi sietää heitä lähelläni...”; tuntiessaan Sonjan rakkauden hänen on ”merkillisen raskas ja vaikea olla”. Epäillessään aatteitaan hän ei koe olevansa lähimmäistensä arvoinen ja tahtoo torjua mahdollisen avun. Toisaalta hän ei kehtaa luopua omasta kokeilustaan antautumalla yhteiskunnalle: ”Hän nauravat minulle ja sanovat:

— 'Pelkuri ja hölmö.' ” Juutuessaan aatteisiinsa hän ei myöskään jaksa enää auttaa itseään. ” — olisin voinut ansaita omalla työllä — —. Mutta minua ärsytti enkä viitsinyt. Ja minä piilouduin kuin hämähäkki omaan nurkkaani. — — Että minä vihasin tuota kopperoa! Enkä silti halunnut lähteä sieltä ulos.” Arvoaan etsivä nuorukainen ei tahdo tunnustaa pohdinnoissaan virhettä, vaan ahtautuu koperoon, jossa ajatuksetkaan eivät saa hengitystilaa, ja julistaa ahdistavasta piilostaan, kuinka hänen ideologiansa pitäisi toimia. Helpompaa olisi, jos pääsisi varmuuteen omasta virheestään. ”Voi miten onnellinen hän olisi ollut, jos olisi itse voinut syyttää itseään!” Entä jos mielen pimeys ennakoikin juuri koittavaa valaistumista? Epävarmuus kahlitsee nuoren oman mielensä vankilaan, jossa hän yrittää toivottomasti kurittaa itsestään vastausta.

Yksilö on avainasemassa identiteetin etsinnässään, mutta yhteiskunta ei ole siitä irrallinen. Yleensä jo laki riittää perusteluksi tapon vääryydelle, mutta kun Raskolnikov näkee yhteiskuntajärjestelmän rappioituneeksi, hänen mielestään laki ei olekaan oikeutettu tuomitsemaan. ”Itse he tuhoavat miljoonia ihmisiä ja pitävät sitä vielä hyveenä.” Tämä toimii myös järjellisenä perusteluna ottaa oikeus omiin käsiin. ”Jos ryhtyy odottamaan, että kaikki tulevat viisaiksi, joutuu odottamaan ihan liian kauan — — niin ei tule koskaan tapahtumaankaan, ihmiset eivät muutu.” Epäusko yhteiskuntaan on siis osa

nuoren sisäistä ahdistusta: kuinka hän voi löytää paikkaansa maailmasta, joka on vääristynyt? Voiko hän laskea toivonsa sen korjaantumiseen?

Yhteiskunta on peili, jonka kautta ihmiset etsivät kuvaansa itsestään. Jos peili on kirkas, nuoren on helppo löytää itsensä. Jos peili sumentuu ja rappioituu, huononäköiset tunnistavat yhä sumean kuvansa, mutta tarkkanäköiset kokevat olevansa erilaisia kuin peilissä näkyvä epämääräinen hahmo. Jostain on kuitenkin löydettävä oma kuva. Ensimmäisenä vaihtoehtona on hyväksyä sumentuneisuus: sulautua massaan ja hylätä oma erityisyytensä. Mutta Raskolnikovin kaltaisen itsetutkiskelijan on vaikea seurata sokeasti muita, ja hän tarvitsee toisen vaihtoehdon. Hän voi hakea apua peilin ulkopuolelta — etsiä yhteiskunnasta erottuvan tarkkanäköisen henkilön ja saada tältä tunnustuksen. Perhe ja ystävä Razumihin eivät vakuuta Raskolnikovia, mutta Sonjan kirkkaista silmistä Raskolnikov löytää rauhan. Ottaen vastaan hyväksynnän ja tiedostaen oman identiteettinsä hän voi vihdoinkin elää rappioituneessakin ympäristössä.

Entä jos ulkoista apua ei löydy? Jos kykenee, voi kirkastaa yhteiskunnan peilin, pyyhkiä siitä korruption ja moraalittomuuden. Jos ei, epätoivoisena voi lähteä radikaalein teoin särkemään vanhaa ja rakentamaan uutta. Mutta osittainkin särkyneen peilin sirpaleista haavoittuu väistämättä myös nuori itse. Uudestaan peilistä hän ei löydä alkuperäistä itseään.